

PÄIHDEONGELMAINEN NAINEN VAI NAINEN, JOLLA ON PÄIHDEONGELMA?

Millaisin sukupuolispesifisien keinoin naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan?

Ritva Virrankari
Kandidaatin tutkielma
Sosiaalityö STOA2007
Jyväskylän yliopisto
Avoin yliopisto
30.07.2021

TIIVISTELMÄ

PÄIHDEONGELMAINEN NAINEN VAI NAINEN, JOLLA ON PÄIHDEONGELMA?

Millaisin sukupuolispesifisien keinoin naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan?

Ritva Virrankari

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Jyväskylän avoin yliopisto

Ohjaaja: Minna Strömberg-Jakka

30.07.2021. Sivumäärä: 25

Tutkimukseni kytkeytyy naisille suunnattuun päihdetyöhön, sukupuolisensitiiviseen lähestymistapaan ja sitä kautta feministiseen sosiaalityön tutkimukseen, joka on pyrkinyt nostamaan esille sukupuolen merkityksen sosiaalityössä havaittuihin ongelmiin vaikuttavana osatekijänä.

Tavoitteena oli selvittää, mitä tarkoittaa nais erityinen päihdetyö, millaisia ovat sukupuolispesifiset menetelmät ja mitä niistä on aiemmin tutkittu. Teoreettinen lähtökohta perustuu feministisessä sosiaalityössä ja päihdetutkimuksissa käytyyn keskusteluun sukupuolieron merkityksestä ja nais erityisestä työotteesta. Kirjallisuuskatsauksen rakenne jakaantuu neljään osaan; ensin esitellään tutkimuksen teoreettinen lähtökohta ja keskeiset käsitteet, jonka jälkeen käsitellään naisten päihteiden käyttöä ja selostetaan tutkimuksen toteuttamisesta. Lopuksi analysoidaan ja kuvaillaan tutkimustuloksia yhteenvedon muodossa.

Tutkimukseni aineistona on 10 kotimaista ja kansainvälistä tieteellistä, vertaisarvioitua artikkelia ja teosta. Tutkimukset otettiin mukaan, jos ne liittyivät päihdetyön kontekstiin tai aineiston asiakkaat ovat oletetusti päihdetyön asiakkaita. Aineiston valikoimista hankaloitti rajanveto sosiaali- ja terveydenhuollon välillä, koska terveydenhuoltoon ja hoitotyöhön painottuvia tutkimuksia löytyi hauilla runsaasti. Kirjallisuuskatsaukseen on valittu ainoastaan sellaiset julkaisut, joissa huomioitiin päihdetyön nais erityisyys, vaikka käsite liittyy myös naisten päihdehoitotyöhön, -kuntoutukseen, asunnottomuuteen ja rikollisuuteen.

Päihteiden käyttö on perinteisesti ollut miesten hallitsemaa ja ollut vertailukohtana naisten päihdekäytölle, myös päihdetyössä ja -hoidossa. Tutkimuksen tuloksissa korostuu vahvasti vain naisille suunnatun päihdetyön tarpeellisuudesta ja sen erottamista perinteisestä päihdetyöstä. Päihteitä käyttäville naisille suunnatussa hoidossa tulee huomioida naisten päihdeongelmiin kytkeytyvät erityispiirteet, sukupuoleen liittyvät roolit ja odotukset sekä heidän sosiaalinen asemansa yhteiskunnassa. Sosiaalisten suhteiden eheyttäminen, omien vahvuuksien tunnistaminen ja vertaistuen merkitys nousivat tuloksissa usein esille. Naisilla päihdeongelmiin kytkeytyvä leimaantumisen, häpeä ja syyllisyys ovat usein hoitoon hakeutumisen esteinä, joten on tärkeää kehittää sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, jotka heikentävät naisten päihdeongelmiin liittyvää kulttuurista ja sosiaalista leimautumista.

Päihdetyössä on tärkeää huomata, että päihdeongelman takana on aina ihminen, jonka koko elämää ei pitäisi määrittellä ainoastaan päihdeongelman kautta.

Avainsanat: päihteet, päihdetyö, sukupuoli, naisten päihdeongelma, nais erityisyys, feministinen sosiaalityö

Sisällys

1	JOHDANTO	4
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN LÄHTÖKOHTA JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1	Feministinen sosiaalityö.....	6
2.2	Sukupuoli.....	8
2.3	Keskeiset käsitteet.....	9
3	NAISTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ.....	12
3.1	Naisen rooli.....	12
3.2	Naisten päihteiden käytön erityispiirteitä.....	13
3.3	Naiset päihdepalveluissa	13
4	TUTKIMUKSEN ASETELMA	15
4.1	Tutkimustehtävä	15
4.2	Kirjallisuuskatsaus	15
4.3	Tutkimusaineisto.....	15
4.4	Aineiston analyysi.....	19
5	TULOKSET	20
5.1	Mitä nais erityisyys tarkoittaa päihdetyössä?	20
5.2	Millaisin sukupuolispesifisen keinoin naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan?.....	23
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7	LÄHTEET	29

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus on kirjallisuuskatsaus, jonka avulla on tarkoitus selvittää, mitä nais erityisyydestä on tutkittu päihdetyön kontekstissa ja millaisilla sukupuolispesifisillä keinoilla naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan. Aineiston järjestämiseen on käytetty sisällönanalyysiä ja aihetta tarkastellaan feministisen sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta, jota on hyödynnetty naisille tarkoitetuissa päihdehoitomalleissa. Aiheen suomenkielinen tutkimus on vähäistä, sen sijaan englanninkielisiä tutkimuksia ja tieteellisiä artikkeleita löytyy runsaasti. Oma kiinnostukseni tutkittavaa aihetta kohtaan on herännyt työkokemukseni myötä ja koen aiheen myös yhteiskunnallisesti merkittävänä naisten päihdeongelmien lisääntyessä, jolloin tarvitaan juuri heille suunnattuja työmuotoja. Perinteisessä päihdetyössä on sekä miehiä että naisia kohdeltu samalla tavalla, ilman eri sukupuolille huomioituja erityistarpeita. Aihe on ajankohtainen myös sosiaali- terveydenhuollon palvelu- ja organisaatorakenteiden muutoksista johtuen.

Viimeisten vuosikymmenten aikana vähintään viikoittain alkoholia käyttävien naisten määrä on kasvanut huomattavasti; kymmenesosasta reiluun neljäsosaan vuosien 1968 ja 2016 välillä. Merkittävää on myös eläkeikäisten naisten alkoholinkäytön lisääntyminen (Mäkelä, 2018, 29; Warpenius & Mäkelä 2018, 263.) Näin ollen tulisi myös päihdepalveluissa ottaa huomioon sukupuolen merkitys. Usein päihdeiden kanssa kipuilevat, etenkin perheelliset naiset häpeävät omaa tilannettaan, koska he eivät täytä yhteiskunnan ja ympäristön odotuksia naiseudesta ja äitiydestä. (Karttunen 2020c, 82; Väyrynen 2007, 20. Ks. myös Nätkin 2006.)

Alun perin päihdetyö on suunniteltu ja toteutettu pitämällä miestä mallina ja vaikka valtaosa päihdetyön asiakkaista on edelleen miehiä, naisten osuus sekä päihdeiden käyttäjistä että päihdepalveluiden asiakkaista on kasvussa. Naisten tarpeet on rinnastettu miehiin, eikä niitä ole nostettu erikseen näkyviin. Naisille suunnatun päihdetyön tulee poiketa perinteisestä päihdetyöstä monin tavoin, kuten käsittelemällä tunteita ja sosiaalisia suhteita. (Palojärvi 2012, 104; Lyden 2010, 4) Myös kirjallisuuskatsauksessa ”Women and barriers to harm reduction services” todetaan päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettujen palveluiden Euroopassa olevan edelleen sukupuolisokeita ja miehille

suunnattuja, jolloin naisia koskevia erityiskysymyksiä ei ymmärretä. Naiset kokevat myös rakenteellisia ja sosiaalisia haittatekijöitä. (Shirley-Beavan, 2020.)

Naiserityisyys ei ole käsitteenä yksiselitteinen ja sen vähäisen tunnettavuuden takia voi olla hankalaa määrittää, millainen työskentelytapa on nais erityistä. Karttusen (2013a, 221–222) mukaan nais erityisyys tarkoittaa sukupuolen ja naiseuden merkityksen sekä naisten tarpeiden ja päihdeongelmiin kytkeytyvien psykososiaalisten ongelmien huomioimisen päihdehoidossa. Naiserityisyyteen sisältyy myös erittely päihdehoidon sisällöstä, tavoitteista ja niitä ohjaavista teoreettisista ja metodisista perusteista.

Johdanto-osan jälkeen toisessa luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen lähtökohdan ja näkökulman sekä tuon esille siihen liittyviä käsitteitä. Kolmannessa luvussa kuvailen naisten päihteen käytön erityispiirteitä ja neljännessä luvussa käyn lävitse tutkimustehtävään, kirjallisuuskatsaukseen tutkimusaineistoon ja aineiston analyysiin liittyviä asioita; mistä ja miten olen kerännyt aineistoni. Viidennessä eli tulosluvussa kuvailen tiivistetysti aikaisemmista tutkimuksista esille tulleita löydöksiä nais erityisestä päihdetyöstä ja millaisin keinoin naisten päihdeongelmiin on pyritty vaikuttamaan sosiaalityön kontekstissa. Kuudennessa luvussa esitän päätelmiä yhteenvedon muodossa.

Tässä tutkimuksessa sukupuolella tarkoitetaan sosiaalista sukupuolta, joka määrittelee miesten ja naisten välisiä sosiaalisia eroja, joita opitaan sosialisoinnin myötä ja eri kulttuureissa eri tavalla. (Liljeström 1995, 115–116.) Tutkimuksessa ei vertailla keskenään eri maiden tutkimuksia, eikä nais erityisiä toimintaympäristöjä. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat päihde, päihdetyö, naisten päihdeongelma, nais erityisyys, sosiaalinen sukupuoli ja feministinen sosiaalityö.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN LÄHTÖKOHTA JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Feministinen sosiaalityö

Tutkimuksen teoreettinen lähtökohta on feministisesti orientoitunut sosiaalityö, jonka avulla tarkastellaan naisen asemaa ja kokemuksia yhteiskunnallisessa kontekstissa sekä päihdetutkimuksiin liittyvissä keskusteluissa sukupuolieron merkityksestä ja nais erityisestä työotteesta.

Lähtökohtana feministiselle sosiaalityölle oli huomata, että valtaosa sekä asiakkaista että työntekijöistä on naisia. Tavoitteeksi tuli tehdä näkyväksi naisten yhteiskunnallinen asema, vähentää asenteellisuutta ja ahdasmielisyyttä sekä kehittää sosiaalityötä naisten omien kokemusten näkökulmasta. Naisten omalle äänelle haluttiin antaa tilaa ja arvostusta sekä tuoda esiin sukupuolen vaikutus naisten sosiaalisiin ongelmiin. Pyrkimyksenä oli löytää yhdistäviä tekijöitä naisten kokemuksista ja ymmärtää niiden sosiaaliset taustatekijät. Toimintamuodoista esimerkkinä on päihdehuollon sosiaalityö, jossa on tarkasteltu sukupuolen vaikutusta päihdeongelmiin. (Keskinen 2004, 20–21, 41.)

Feministinen sosiaalityö perustuu valta- asemista vapaaseen ja naisia voimistavaan feministiseen teoriaan. Feministisessä tutkimuksessa käytetään menetelmiä, jotka antavat tilaa naisten äänelle ja kokemuksille. Naisten yhteiskunnallista asemaa koskeva feministinen tutkimus on kehittynyt ajan saatossa sukupuolen, sukupuolittuneiden käytäntöjen ja sukupuolen tuottamisen laaja-alaiseksi tutkimukseksi. Sen kohteiksi on tullut teemoja, jotka olisivat olleet arkaluonteisia aiemmalle feministiselle tutkimukselle, kuten normeista poikkeava äitiys, naisten väliset erot ja haasteelliset sosiaaliset suhteet, esimerkiksi naistyöntekijän ja -asiakkaan suhde sosiaalityössä. Verrattuna muihin sosiaali- ja terveydenhuollon ammatteihin, sosiaalityön tutkiminen feministisen tutkimuksen tarjoamien käsitteiden ja näkökulmien kannalta on Suomessa jäänyt vähäiseksi. (Kuronen 2009, 115–117, 123.)

Keskinen (2004, 21) esittää, että feministiselle sosiaalityölle olennaista on tiedostaa sukupuolen merkitys sosiaalisissa ongelmissa, huomioida naisten aseman yhteiskunnalliset puitteet ja havahduttaa

sekä työntekijät että asiakkaat syvällisempään naistietoisuuteen. Tämän myötä naisten henkilökohtaiset vaikeudet voidaan nähdä kollektiivisina, kaikkia naisia koskevia ongelmina, jotka voivat johtua myös yhteiskunnan rakenteista. Kuronen (2009, 122–123) puolestaan osoittaa yhtymäkohtia feministisen ja sosiaalityön tutkimuksen menetelmissä, esimerkiksi keskustelu tutkijan ja tutkittavan välisestä suhteesta, tutkittavien osallistaminen tutkimusprosessiin ja kiinnostus tutkittavien kokemuksiin ja kertomuksiin. Tavoitteena on ihmisten välisten erojen ymmärtäminen aiheiden ollessa arkaluontoisia, henkilökohtaisia ja sensitiivisiä.

Karttunen (2013) näkee feministisen sosiaalityön merkityksen naisten päihdehoidossa liittyvän muun muassa ongelmien määrittelyyn, naisten yhtäläisyyksiin ja eroihin, heidän yksilöllisiin kokemuksiinsa sekä asiakkaiden ja työntekijöiden välisiin suhteisiin ja yhteiskunnallisten rakenteiden tiedostamiseen. Feministinen sosiaalityö pyrkii nostamaan näkyviin naisten näkökulman, heidän tuen tarpeensa ja positionsa yhteiskunnassa, jotka huomioimalla naisten tarpeisiin voidaan vastata. On tärkeää ymmärtää sekä naisten yhteiskunnallisen että kulttuurisen aseman vaikutus myös heidän kokemuksiinsa. (Karttunen 2013a, 229, 237–238.)

Kurosen (2009, 111–113) mukaan sekä feministiselle että sosiaalityön tutkimukselle yhteistä on käytännönläheisyys, pyrkimys heikommassa asemassa olevien ihmisten tilanteen kohentamiseen ja yhteiskunnallisen vääryyksien esiin nostaminen. Näin ollen feministisen sosiaalityön käytännön on kiistattomasti nähty nojaavan feministiseen teoriaan, vaikka niiden välistä suhdetta ei ole eritelty kriittisesti. Sosiaalityön tutkimus analysoi sosiaalityötä ammatin näkökulmasta; työssä ilmeneviä sosiaalisia ongelmia, sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita.

Feministisen tutkimuksen avulla on saatu tietoa naisia alistavista tavoista ja rakenteista. Huolimatta siitä, ettei se ole saavuttanut huomattavaa asemaa suomalaisissa sosiaalityön tutkimuksissa, sosiaalityössä on tarpeellista ymmärtää, mikä merkitys sukupuolella on työssä kohdattaviin ongelmiin, kuten päihde- ja mielenterveysongelmiin. Tärkeää on pohtia myös työntekijöiden omien arvojen ja ajattelutapojen sukupuolisidonnaisuutta. Näennäisen sukupuolineutraalit puheet ja tavat ylläpitävät käsitystä sosiaalityöstä toimintana, jossa ei analysoida yhteiskunnassa vallitsevaa sukupuolijakoa ja –

hierarkiaa. Tällöin myös sosiaalityöntekijät jäävät vaille sukupuolen huomioivia analyysitapoja, käsitteitä ja näkökulmia pohtiessaan asiakkaidensa tilanteita ja omaa toimintaansa. Ammattiretoriikka, joka jättää huomiotta sukupuolen merkityksen estää myös tasa-arvon toteutumista. (Petrelius 2005, 11–12.)

2.2 Sukupuoli

Sukupuoli voidaan erotella syntymässä saatuun biologiseen sukupuoleen ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa opittuun kulttuurin tuottamaan sosiaaliseen sukupuoleen. Englannin kielessä on kaksi sukupuolta osoittavaa sanaa; sex eli biologinen sukupuoli ja gender eli sosiaalinen sukupuoli, kun taas suomenkielinen sana sukupuoli tarkoittaa sekä biologista että sosiaalista näkemystä. Eri yhteiskunnilla on jokaiselle tunnusomainen sukupuolijärjestelmänsä, joten se on sidoksissa aikaan ja paikkaan, jossa sosiaalinen sukupuoli tuotetaan kulttuurin välityksellä. (Liljeström 1995, 115–116; Lempiäinen 2003, 23–24.)

Päihdeongelmien tutkimuksissa sukupuoli ei ole ollut erityisen kiinnostuksen kohteena. Asian tärkeys on tiedostettu, mutta kiistelyä on herättänyt muun muassa se, onko naisten ja miesten oltava hoidossa samanaikaisesti vai erikseen. (Saarnio 2002, 269.) Sukupuolen merkityksen ohittaminen niin käytännöissä kuin tutkimuksissa saattaa poissulkea päihdeongelmiin liittyviä muita sosiaalisia ongelmia. Karttunen (2013a, 229.) Suomalaista kirjallisuutta nimenomaan naisille suunnatusta päihdetyöstä on vain vähän tarjolla. Anja Auvinen (1994; 1996; 1998) on ollut edelläkävijä vain naisille suunnattujen toimintojen kehittämisessä ja julkaissut aiheesta erilaisia ryhmätoiminnan oppaita. (Kuronen ym. 2004, 11.) Suomessa myös sosiaalityön käytäntöihin ja kehittämiseen liittyvä ammatillinen, sukupuolinäkökulman huomioiva keskustelu on vähäistä. (Petrelius 2005, 17.) Kansainvälisiin tutkimuksiin verrattuna suomalainen sosiaalityön tutkimus on lähinnä sukupuolineutraalia, nähtävästi tasa-arvon ideologia on ohittanut sukupuolierityiset asiat. (Kuronen ym. 2004, 5; Petrelius 2005, 11.)

Sukupuolella on merkittävä osa sosiaalisessa elämässä; naisia on työelämässä ja poliittisessa päätöksenteossa vähemmän kuin miehiä, joilla on naisia näkyvämpi ja hierarkkisesti parempi asema niin työelämässä kuin julkisissa organisaatioissakin. Sen sijaan naiset ottavat vastuulleen miehiä enemmän yksityisen elinympäristön tehtävistä, kuten lastenhoidosta ja kasvatuksesta. Myös muistakin

apua ja tukea tarvitsevista, kuten sairaista ja vanhuksista huolehtiminen on edelleen valtaosin naisten vastuulla. (Petrelius 2005, 10–11.) Sukupuoli ei kuitenkaan määrää ihmistä subjektina, vaan ratkaisevampia ovat ne tavat, miten meihin asennoidutaan, miten meistä puhutaan, miten meitä kohdellaan ja miten itse kuvailemme itsemme. (Väyrynen 2007, 50.)

Suomalaisessa sosiaalityöntutkimuksessa naisnäkökulma ohitettiin pitkään johtuen suomalaisen yhteiskuntaan 1960- ja 1970-luvuilla voimakkaasti vakiintuneesta tasa-arvoajattelusta ja sosiaalityön keskittymisestä kuntien organisoimaan sosiaalihuoltoon, johon feministisen ja nais erityyisen näkökulmien yhdistäminen on sopinut huonosti. (Kuronen ym. 2004, 5; Keskinen ym. 2004, 19; Petrelius & Auvinen 2005, 189–191.) Sosiaalityön alalta tarvitaan edelleen tutkimusta sukupuolispesifisestä työskentelystä; miten sukupuoli ilmenee tavoissa määritellä asiakkaita ja heidän sosiaalisia ongelmiaan sekä työskentelyssä niin sukupuolen ohittavissa kuin selkeästi joko naisille tai miehille suunnatuissa palveluissa (Kuronen ym. 2004, 10; Väyrynen 2007, 31–32.)

Päihdekulttuureissa naisten asemaa ja mahdollisuutta toimia määrittelee tuntuvasti juuri sukupuoli ja sen tarjoamat roolit. Päihteitä ja erityisesti laittomia huumeita käytetään yleensä sosiaalisissa piireissä ja alakulttuureissa, jotka ovat usein jyrkästi sukupuolittuneita. Verkostoissa on vahva maskuliininen ylivalta; miesnormi, jolloin naisille tarjoutuu pääosin kaksi todennäköistä toimintaroolia; joko "hyvä jätkä" tai "pirihuora". Sukupuolittuneet käytännöt vaikuttavat myös huumeiden saamiseen, käyttöön ja niistä eroon pääsemiseen. (Salovaara 2019b; Väyrynen 2007, 133.)

2.3 Keskeiset käsitteet

Tutkimukseni käsitteistö on osittain riippuvainen aiemmin tehdyistä tutkimuksista ja niissä käytetyistä käsitteistä ja luokittelusta, kuten päihdetyö ja päihdehoitotyö. Karttusen (2019b, 285) mukaan päihdeongelmat ovat sosiaalityön ilmiöitä, joiden luonnetta ja kokonaisuutta ei tavoita vain sosiaalityön käsitteistöllä. Sosiaalityön ulkopuolelta tulevat käsitteet eivät ole haitallisia, koska ne monipuolistavat sosiaalityön omaa ymmärrystä erilaisista sosiaalisista ongelmista.

Päihteet ovat aineita, joilla pyritään vaikuttamaan keskushermostoon, ja sitä kautta tunteisiin, ajatteluun ja käyttäytymiseen, ilman hoidollista tavoitetta Yleisimpiä päihteitä ovat alkoholi, tupakka,

nuuska, päihtymistarkoituksessa käytetyt lääkkeet, impattavat aineet sekä huumausaineet. Suomessa yleisin käytössä oleva päihde on edelleen alkoholi, vaikka erityisesti nuorten aikuisten huumeiden kokeilu ja käyttö ovatkin yleistyneet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021a.) Tässä tutkimuksessa päihteet ovat yläkäsite, jos eri päihteitä ei erikseen korosteta.

Päihdetyö muodostuu sekä ehkäisevästä että korjaavasta päihdetyöstä. Ehkäisevä päihdetyö tarkoittaa päihteiden käytöstä johtuvien haittojen ennaltaehkäisyä sekä päihdehaittojen, päihteiden kysynnän, saatavuuden ja tarjonnan vähentämistä. Korjaava päihdetyö tarkoittaa hoito- ja kuntoutuspalveluita, jotka kohdistuvat jo olemassa olevaan päihteiden ongelmakäyttöön, päihderiippuvuuteen, päihdehaittoihin sekä haittojen vähentämiseen. (THL, 2021b.) Päihdetyötä voidaan ajatella sateenvarjokäsitteenä, joka jakaantuu moniammatillisille alueille sisältäen päihdehoidon, päihdekuntoutuksen ja päihdesosiaalityön. Päihdehoito määritellään hoito- ja lääketieteen, päihdesosiaalityö sosiaalityön ja päihdekuntoutus kuntoutuksen näkökulmasta. Ennalta ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan myös kouluissa ja nuorisotoimissa. (Orjasniemi 2014, 5.)

Naisten päihdeongelmat eivät ole vain riippuvuussairauksia tai persoonallisuuden ominaisuuksia, vaan ne kytkeytyvät myös heidän sosiaalisiin suhteisiinsa, kasaantuneisiin ylisukupolvisiin ongelmiinsa sekä yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin seikkoihin. Päihteitä käyttävien naisten elämässä on ollut usein huono-osaisuutta, laitoskierrettä sekä turvattomuuden ja osattomuuden kokemuksia. Päihdeongelmaisia naisia ei pitäisi nähdä pelkästään päihdeongelman leimaamana tiettyinä ryhmänä, joka ei kuulu normaalikansalaisten elämään. Naisten päihdeongelmien syvällisempi ymmärtäminen auttaa myös päihdetyön menetelmien kehittämiseen paremmin naisille sopiviksi. (Karttunen 2020c, 77–78.)

Naiserityisyydellä tarkoitetaan naisten erityisen roolin ja erityisesti naisiin kohdistuvien kulttuuristen rooliodotusten huomioimista yhteiskunnassa. (Naistenkartano, 2021.) Naiserityisyys merkitsee sukupuolisensitiivisyyttä; sukupuolieron tiedostamista, herkkyyttä sukupuolierityisyydelle ja myös sukupuolten samankaltaisuudelle, naisten näkökulman ja heidän omien kokemustensa näkyväksi tekemistä, äänen antamista heille itselleen. (Väyrynen 2007, 54, 57.)

Karttunen (2019b, 58) toteaa, että nais erityisyys ei tarkoita vain tiettyä teoreettista suuntausta tai tutkimusalaa, vaan se perustuu laaja-alaiseen lähestymistapaan. Käsitteellä voidaan viitata työmenetelmään, ammatilliseen suuntautumistapaan, aatteelliseen ajattelumalliin tai tietynlaisiin päihdekuntoutukseen sisältyviin osiin. Nais erityisyyttä ei ole pelkästään se, että jokin työmuoto ainoastaan nimitetään nais erityiseksi tai, että työntekijät ja asiakkaat ovat naisia. Nais erityiset tuen tarpeet liittyvät tunteisiin, omaan itseen, mieleen, kehollisuuteen, traumatisoitumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Salovaaran (2019b) mukaan nais erityisyys on sitä, että otetaan huomioon naisten elämäntilanteesta ja olosuhteista aiheutuvat tarpeet, ja kunnioitetaan myös palveluissa naisten erilaisuutta. Nais erityisyys on naistapaisten olemisen hyväksymistä ja sen tiedostamista, että sukupuolen (gender) merkitys on kulttuurisissa suhteissa tuotettua toimintaa. Nais- ja miestapaisuuksilla tarkoitetaan naisiin ja miehiin liitettyjä kulttuuriin perustuvia toimintamalleja. Tiivistetysti; naisilla ja miehillä on tapana tehdä erilaisia asioita. (Jokinen 2005, 50.)

Asunnottomien naisten parissa tehtävässä työssä nais erityisyys tarkoittaa sukupuolen merkityksen huomioimista ja sensitiivisyyttä naisten tarpeille. Useimmiten naispuoliset työntekijät on nähty sopivimpina, sillä naisten asunnottomuustyössä kohdataan väkivallan, hyväksikäytön, häpeän ja syyllisyyden kokemuksia ja niistä johtuvaa traumatisoitumista. Nais erityisyys tarkoittaa myös naisten yhteiskunnallisen aseman, väkivallalle altistumisen sekä rikollisuuden ja päihdeongelmien, naisten perheeseen ja hoivarooleihin kohdistuvien odotusten moninkertaisen leimaavuuden ymmärtämistä. (Granfelt 2020, 23–24.)

3 NAISTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ

3.1 Naisen rooli

Päihdeiden käyttöä on totuttu pitämään miehisenä toimintana ja päihdeitä käyttäviä naisia on pidetty huonoina ja moraalittomina, ja etenkin päihdeiden kanssa kipuilevia äitejä vastuuttomina. Äidin päihdeongelma koskee lapsia eri tavalla kuin isän, ja se särkee sekä naisen henkilökohtaisen että yhteiskunnan äitiyden. Myös ympäristö suhtautuu eri tavalla päihdeitä käyttävään äitiin kuin päihdeitä käyttävään isään; miehelle päihdekäyttö sallitaan ja annetaan sen jatkua pidempään kuin päihdeongelmaisen naisen. Suhtautuminen naisten ongelmalliseen päihdeiden käyttöön on edelleen paheksuvaa ja ongelmiin painottunutta, vaikka päihdekäyttöön liittyvä sukupuolten välinen tasa-arvo on väljentänyt naisten asemaa. (Väyrynen 2007, 20; Nätkin 2006, 9–12, 16, 44.)

Feministisen sosiaalityökritiikin näkökulmasta naiset eivät saa palveluita omana itsenään, vaan äidin, hoivaajan tai puolison roolissa, jolloin naisten omat tarpeet jätetään huomiotta. Näin tapahtuu myös silloin, jos naisella ei ole puolisoa, perhettä tai lapsia. Naisten tarpeet tulee ymmärtää laajemmin kuin stereotyyppisten roolien myötä. Naisten hoidossa ei pidä takertua vain tiettyyn ongelmaan, esimerkiksi päihdekäyttöön, koska usein heidän elämäntilanteisiinsa liittyy myös muita sosiaalisia kysymyksiä. On huomioitava myös ne elinolosuhteet, joihin ongelmat liittyvät. (Kuronen ym. 2004, 6–7; Karttunen 2013a, 225.) Päihdeiden kanssa kipuilevat naiset tulisi kohdata yksilöinä ja tarjota heille heidän tarpeidensa mukaisia päihdepalveluita omana itsenään, eikä muiden roolien kautta määriteltynä.

Suhtautuminen naisten päihdeongelmiin on samankaltaista, olipa kyseessä sitten alkoholi tai huumeet, mutta naisten huumeiden käyttöä on pidetty erityisen paheksuttavana. Päihdeongelmaiset naiset nähdään poikkeavina ja heistä puhutaan negatiiviseen sävyyn. Heidät nähdään pelkästään ongelman kautta, huomioimatta muita ominaisuuksia ja elämänavaluita. Näin ollen päihdeongelmainen nainen sijoittautuu yhteiskunnan ja valtakulttuuriin ulkopuolelle, marginaaliin. Lisäksi päihdeongelmaisista koskeva tutkimus korostaa usein vain päihdekäytön ongelmallisuutta. (Väyrynen 2007, 20, 39–41.)

3.2 Naisten päihdeiden käytön erityispiirteitä

Naiserityinen päihdehoito edellyttää ymmärryksen naiseuden ja sukupuolen merkityksestä, naisten palvelutarpeista, naisten päihdeongelmien kokonaiskuvasta sekä käsityksen niistä vaatimuksista ja tarpeista, jotka kohdistuvat nais erityistä päihdetyötä tekeviin ammattilaisiin. Naisten päihdeongelman kokonaisvaltaisuuden ymmärtämiseen ei riitä pelkästään kokemusmaailman ja psyykkisten kysymysten käsittely tai näkemys päihdeongelmasta vain kemiallisena riippuvuutena, joka voidaan lääkitä pois. Naisten päihdeongelmat kytkeytyvät naisen rooleihin, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. (Karttunen 2013a, 221, 225, 239.)

Salovaaran (2019a, 34.) mukaan naiset ovat pieni vähemmistö kaikista päihdeiden käyttäjistä. Esimerkiksi laittomia huumeita käyttävät naiset joutuvat elämään erossa normiyhteisöstä, mikä muuttaa heidän suhtautumistansa omaan itseen, yhteiskuntaan ja huumeita käyttäviin miehiin. Lisäksi se aiheuttaa irrallisuuden kokemusta ja vahvistaa häpeän ja arvottomuuden tunteiden leimaamaa identiteettiä. Naisten päihdeongelmiin liittyy keskeisesti häpeä, syyllisyys ja leimaautuminen, jotka ovat esteinä myös palveluihin hakeutumiselle ja toipumiselle, jonka vuoksi häpeän merkityksen ymmärtäminen ja siitä keskusteleminen on naisten päihdehoidossa tärkeää. (Karttunen 2019b, 4, 146; McCrady, Epstein & Fokas 2020).

Naisten päihdeongelmien erityispiirteiden ymmärtämiseen ei ole mitään yksittäistä työmenetelmää, vaan se tarkoittaa ensisijaisesti ajattelu- ja lähestymistapaa. Työntekijän on tärkeää tiedostaa päihdeitä käyttävien naisten asema sekä yhteiskunnassa että päihdekulttuurissa (sekä alkoholi- että huumeekulttuureissa), joissa naisen asema on hyvin alisteinen suhteessa miehiin, mikä vaikuttaa päihdeongelmaisen naisen elämään monin tavoin. (Lyden 2010, 8; Karttunen 2020c, 78.)

3.3 Naiset päihdepalveluissa

Karttunen (2013a, 234–235, 237; 2019b, 144) esittää, että naisille suunnatussa päihdehoidossa on tärkeää ymmärtää sosiaalisten suhteiden, sosiaalisen tuen ja perheeseen liittyvien asioiden merkitys naisten päihdeongelmissa. Lisäksi tulee huomioida häpeään ja syyllisyyteen liittyvät seikat sekä niistä

kumpuavat tunteet ja minäkäsitys. Näihin kietoutuvat psyykkiset ongelmat ja traumatisoituminen edellyttävät sensitiivistä ja yksilön kokemusmaailmaa laajempaa työtapaa, joka huomioi myös ne olosuhteet ja ympäristön, jossa naiset elävät.

Yleisesti päihdeongelmaiset asiakkaat on leimattu epäluotettaviksi ja etenkin äitien päihdeongelmat asettavat niin äitien kuin työntekijöidenkin asenteet, tunteet, ajatukset ja osaamisen koetukselle. Onko päihdeongelmainen äiti työntekijälle ”epäilyksen alainen” vai kunnioitettu asiakas?” kysyy Boelius (2010,19.) Päihteitä käyttävät raskaana olevat äidit ovat vaativia työntekijälle, koska hänellä on koko ajan kaksi asiakasta; turvallisiin kasvuolosuhteisiin oikeutettu kohtuvauva ja äiti, jolla on oikeus saada hyvää hoitoa ja asiallista kohtelua. Huoli sikiön voinnista saattaa joskus muuttua raskaana olevan äidin halveksuntaan ja pahimmillaan äiti voi kokea, että häntä halveksitaan ihmisenä. Työntekijän yksipuolinen käsitys päihdeongelmasta ja negatiivinen käsitys päihteitä käyttävästä äidistä saattaa tehdä työskentelyn näiden äitien parissa hankalaksi. (Emt., 20.)

Naisten päihdeongelmiin liittyvät myös eettisesti vaikeat asiat, kuten sikiövauriot ja lapsille aiheutuvat haitat, joten äitien päihdeongelmat haastavat monin tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten asenteita, ymmärrystä ja toimintatapoja. Naisten päihdeongelmat ovat kuitenkin monisyisempiä ja laaja-alaisempia kuin sikiövaurioihin tai äitiyteen liittyviä asioita; ne liittyvät sosiaalisiin suhteisiin sekä kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin seikkoihin, sosiaalisten ongelmien kasaantumiseen ja niiden ylisukupolvisen jatkumoon. On kyseenalaista, jos päihdeongelmaiset naiset kuvaillaan rajoittuneesti vain heikossa asemassa olevina ja päihdeongelman merkitseminä, ”toisina”, joiden elämä ei ulotu tavallisen kansalaisen todellisuuteen. Saatetaan jopa kuvitella, että tietty sosiaalinen asema suojelee päihdeongelmalta. Naisten erilaiset elämäntilanteet ja lähtökohdat sekä ongelmien vakavuus eivät tarjoa perusteltuja syitä puhua päihdeongelmaisista naisista vain tietynkaltaisena ryhmänä. (Karttunen 2020c, 77-78.)

4 TUTKIMUKSEN ASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänä on etsiä vastauksia ja kuvailla kirjallisuuskatsauksen avulla nais erityiseen päihdetyöhön liittyviä kysymyksiä niissä päihdetyön konteksteissa, joissa sosiaalityö on ollut mukana. Aineistossa puhutaan myös päihdehoitotyöstä, jota tehdään muun muassa päihdekuntoutuspaikoissa, mutta terveydenhoidon näkökulmat on jätetty pois. Aineisto koostuu aiemmin julkaistuista kirjallisista artikkeleista ja teoksista, joten se analysoi jo olemassa olevaa tietoa naisille suunnatusta päihdetyöstä.

Tutkimuskysymykseni ovat: *Mitä nais erityisyys tarkoittaa päihdetyössä? Millaisin sukupuolispesifisten keinoin naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan?*

4.2 Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus (*review*) on menetelmä, jonka avulla selvitetään, mitä tietystä aiheesta on tutkittu, mikä puolestaan on pohjana uusille tutkimustuloksille. Termi '*review*' tarkoittaa katsauksen lisäksi myös kriittistä ja analyysoivaa tulosten tarkastelua tai arvostelua, selontekoa, jopa historiikkaa. (Salminen 2011, 4–5.) Kirjallisuuskatsauksessa (*literature review*) tarkastellaan omaan aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin merkittävästi liittyvää aiempaa kirjallisuutta ja tieteellisiä tutkimuksia, joiden tutkimusongelmat, käsitteet, menetelmät ja lähteet ovat suuntaviivoina uudelle tutkimukselle. Tämä on edellytyksenä oman näkökannan ja tutkimuksen tarkoituksen perustelulle. (Kirjallisuuskatsaus. Jyväskylän yliopiston Koppa, 2020.)

4.3 Tutkimusaineisto

Aineistoa kirjallisuuskatsaukseen on haettu tarkennetusti Google Scholarista sekä JykdoKin, Finnan, Melindan ja ARTO:n avulla. Aluksi rajaus on tehty suomenkielisiin vuosina 2019–2021 julkaistuihin tutkimuksiin (liseniaattityöt, kirjat, tutkimusartikkelit, väitöskirjat) ja englanninkielisissä aikavälille

2020–2021. Aineistosta rajattiin pois myös AMK-opinnäytetyöt ja pro gradut sekä tutkimukset, joissa oli pelkästään terveydenhuollon näkökulma. Sisäänottokriteereinä ovat olleet vertaisarviointi ja tekstin saatavuus kokonaisuudessaan suomeksi tai englanniksi. Olen hyödyntänyt myös eri tutkijoiden väitöskirjojen ja tieteellisten artikkeleiden lähdeluetteloita. Tiedonhaussa käytin seuraavia hakusanoja sekä niiden yhdistelmillä löytyneitä julkaisuja: *nais erityisyys, päih teet ja nais erityisyys, nais erityinen päihdetyö, naiset ja päihdetyö* sekä *"women specific in substance abuse work"*.

Hakusanoilla *"nais erityinen päihdetyö"* missä tahansa artikkelin kohdassa ajanjaksolla 2019-2021 tuotti Google Scholarista 33 tulosta; yksi väitöskirja ja loput joko AMK -opinnäytetöitä, pro graduja tai jotka eivät muutoin vastanneet haku ehtoihin. Niinpä laajensin vähitellen aikaväliä ja lopulta päädyin ajanjaksoon 2005–2021, joka tuotti 84 julkaisua; kaksi väitöskirjaa ja yhden tieteellisen artikkelin, joihin sisältyivät sanat *"nais erityinen"* ja *"päihdetyö"*. Aikaväli on tarkoituksellisesti noin pitkä, koska lyhyemmällä ajanjaksolla tulokset jäivät liian vähäisiksi. Hakusanat *"päih teet ja nais erityisyys"* tuotti 143 tulosta, joista edellisten lisäksi vain yksi uusi artikkeli soveltui aineistoon, loput olivat samoja kuin ajanjakson 2019-2021 tulokset. Aineistosta valikoitui 5 sisäänottokriteerit täyttävää julkaisua; kaksi väitöskirjaa, yksi kirja, kolme tieteellistä artikkelia sekä yksi naisten päihderiippuvuuksien erityisiä piirteitä käsittelevä opas. Kokeilin myös muuttaa hakusanojen paikkaa ja sanamuotoa, mutta tulokset olivat samoja kuin aikaisemmat.

Tiedonhaku ARTOsta hakusanoilla *"nais erityinen päihdetyö"* ei tuottanut yhtään uutta tulosta, mutta haulla *"naiset ja päihdetyö"* tuotti 42 tulosta, joista poissulkukriteerien jälkeen jäljelle jäi 5 tulosta, jotka poikkesivat aiemmista. Poissulkukriteerien jälkeen jäljelle jäi 4 tutkimuskysymyksiin liittyvää tulosta; kaksi kirjaa, yksi artikkeli ja yksi e-kirjan osa. Jykdok Finna ja Melinda antoivat samoja tuloksia kuin aiemmat. Hakusanoilla *"women specific in substance abuse work"* aikavälillä 2020-2021 tuloksia löytyi 313 kappaletta. Käytin tässä lyhyempää aikaväliä kuin suomenkielisillä hakusanoilla, koska muutoin tulosten määrä tuntui kohtuuttomalta. Sisäänottokriteereinä oli, että artikkelissa esiintyivät sanat *"women specific"* ja *"substance abuse"*. Jäljelle jäi 5 vertaisarvioitua artikkelia. Lopulliseen kirjallisuuskatsaukseen valikoitui 10 sisäänottokriteerit täyttävää julkaisua; kaksi väitöskirjaa, kolme kirjaa, 4 suomenkielistä ja 4 englanninkielistä tieteellistä artikkelia sekä yksi naisten päihderiippuvuuksien erityisiä piirteitä käsittelevä opas. Julkaisut otettiin mukaan, mikäli ne sisälsivät naisspesifiä päihdetyötä ja siihen liittyviä toimenpiteitä.

Tavoitteena oli löytää mahdollisimman paljon nimenomaan nais erityiseen päihdetyöhön liittyviä julkaisuja, mutta niiden vähäisyyden vuoksi mukana on myös naisten asunnottomuutta ja rikollisuutta käsitteleviä julkaisuja, joiden sisältö liittyy olennaisesti tutkimuskysymykseen.

Kirjallisuuskatsaukseen valittu aineisto.

Tietokanta	Hakutermit ja -fraasit	Aineistotyyppi	Tekijä(t) ja julkaisu
Google Scholar.	Nais erityinen päihdetyö.	Päihdetyö -opas.	Hilkka Lydén (toim.), 2010. Naisten kanssa tehtävä päihdetyö.
		Akateeminen väitöskirja. Etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen nais yhteisöstä.	Teija Karttunen, 2019. Nais erityistä päihdehoitoa.
		Akateeminen väitöskirja. Tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa.	Sanna Väyrynen, 2007. Usvametsän neidot.
		Artikkeli: Päih teettömyysryhmä osana vauvaperheille suunnattua päiväperhekuntoutusta.	Sanna Äijälä, 2014. Julkaisussa T. Orjasniemi (toim.) Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä.
Google Scholar.	Päih teet ja nais erityisyys.	Artikkeli: Päih teet ja nais erityisyys.	Ulla Salovaara, 2019. Haaste, 19 (4), 24-25.
	“Woman specific in substance abuse work”.	Artikkeli: Women and barriers to harm reduction services.	Sam Shirley-Beavan, Aura Roig, Naomi Burke-Shyne, Colleen Daniels & Robert Csak. Women and barriers to harm reduction services, 2020. Harm Reduction Journal volume 17, Article number: 78.
		Artikkeli: Feasibility and Acceptability of a Web-Based, Gender-Specific Intervention for Women with Substance Use Disorders.	Dawn E Sugarman, Laurel E Meyer, Meghan E Reilly, Shelly F Greenfield, 2020. Journal of Women's Health Vol. 29, No. 5.

		Artikkeli: Sex and Gender Effects in Recovery From Alcohol Use Disorder.	Cathryn Glanton Holzhauser, Michael Cucciare and Elizabeth E. Epstein, 2020. Alcohol Res. 2020; 40 (3): 03.
		Artikkeli: Treatment Interventions for Women With Alcohol Use Disorder.	Barbara S. McCrady, Elizabeth E. Epstein & Kathryn F. Fokas, 2020. Alcohol Res. 2020; 40(2): 08.
Kansalliskirjasto – Arto.	Naiset ja päihdetyö.	Artikkeli: Naiset tarvitsevat kokonaisvaltaista päihdehoitoa.	Teija Karttunen, 2020. Julkaisussa Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 28(1), 77-84.
		E-kirjan osa: NOVAT-ryhmät naisten valtaistumisen tukena.	Minna Kivipelto & Helena Palojärvi, 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia, 245-260.
		Kirjan artikkeli. Pohdintaa naisen avuntarpeesta ja tuen saamisesta suomalaisessa päihdetyössä.	Helena Palojärvi, 2012. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet: tukea ammattilaisten arkeen, 103-124.
		Artikkeli: Ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten tuen tarpeet ja kotiin jalkautuvan päihdetyön mallin kehittäminen.	Eila Vesa, Tarja Orjasniemi & Pia Skaffari, 2017. Julkaisussa Gerontologia 31: 1, 23-37.
		Kirjan artikkeli: Nais erityyisen työtteen elementeistä päihdehoidossa.	Teija Karttunen, 2013. Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) Varjoja naiseudessa. Lähestymistapoja naiseuden varjoihin, 220–246.

4.4 Aineiston analyysi

Tässä kirjallisuuskatsauksessa aineiston jäsentämisen apuna on hyödynnetty sisällönanalyysia ja aineiston avulla on haettu vastauksia tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysi voidaan käsittää sekä yksittäisenä menetelmänä että laajana teoreettisena raamina, jonka avulla aineistoa voidaan käsitellä monipuolisesti. Sisällönanalyysissä aineisto ensin pelkistetään (redusoidaan) eli aineistosta karsitaan tutkimukselle merkityksettömiä asioita, jonka jälkeen aineistosta saatuja tietoja tiivistetään. Tämän jälkeen tutkimusaineistoa kootaan ja ryhmitellään (klusteroidaan) uudelleen tavoitteen mukaisesti. Lopuksi eritellään keskeisin tieto, jonka perusteella muodostetaan tutkimuksen teoreettiset käsitteet (abstrahoidaan). Sisällönanalyysin avulla pyritään luomaan selkeä, tiivis ja looginen kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Analyysin avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä päättelyn ja tulkinnan keinoin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 117, 123–125, 133.)

Sisällönanalyysi toimii kirjallisuuskatsauksessa ainoastaan apuvälineenä aineiston järjestämisessä, eikä ensisijainen analyysin väline, kuten laadullisessa tutkimuksessa. Näin ollen riittää pelkästään alaluokkien luokittelu, joiden avulla aineisto voidaan ryhmitellä, eikä pyritä aineiston abstrahointiin. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä irrotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella laaditaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125, 140.)

5 TULOKSET

5.1 Mitä nais erityisyys tarkoittaa päihdetyössä?

Etnografisessa tutkimuksessaan Karttunen (2020c, 78) on koettanut tavoittaa, mitä erityistä naisten päihdeongelmiin ja niiden hoitoon kytkeytyy, johon tavanomaiset päihdehoito-ohjelmat eivät ulotu. Naisille suunnatussa päihdetyössä tulee ymmärtää sukupuolen merkitys ja tiedostaa naiseutta normittavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset sekä rakenteellisten seikkojen vaikutus naisten päihdeongelmiin ja niistä kuntoutumiseen. Nais erityyisen päihdehoidon ulottuvuudet liittyvät myös kehollisuuteen ja traumatisoitumiseen, identiteetin, tunteiden ja mielenterveyden kysymyksiin, sosiaalisiin suhteisiin, päihderiippuvuuteen sekä yksilölliseen muutostyöhön. Tutkimuksensa kohteena olleen nais erityyisen päihdehoidon Karttunen (2019b, 254) määrittelee sosiaalityön ja psykoterapian välimaastoon sijoittuvaksi toimintamuodoksi. Sosiaalityön näkökulmasta keskeistä on vahvistaa naisten toimintakykyä, heikentää sosiaalisia ongelmia, kohentaa elämänlaatua, tukea osallisuutta ja mahdollistaa voimaantumisen kokemuksia. (Ks. myös Karttunen 2013a, 220–221, 231–240).

Artikkelissaan ”Päihteet ja nais erityisyys” Salovaara (2019b) nostaa esiin päihteitä käyttävän, päihderiippuvaisen tai vankeuteen tuomitukseksi tulleen naisen erilaisuuden suhteessa mieheen. Naista ei tule käsitellä samalla tavalla kuin miestä, vaikka poikkeuksetta näin kuitenkin tapahtuu, koska on totuttu toimimaan miestapaisesti. Naisia saatetaan pitää poikkeavina, kun he eivät sovi systeemiin, joka perustuu miesten tarpeisiin ja miestapaiseen toimintaan. Nais erityisyys ei tarkoita naisten tarvitsemää erityiskohtelua, vaan lähtöaseman ja edellytysten huomioimista ja tasoittamista.

Nais erityyisessä päihdetyössä pyritään tiedostamaan sukupuolen vaikutus niin päihteiden käyttöön kuin kuntoutumiseenkin, mikä tarkoittaa esimerkiksi vain naisille tarkoitettujen ryhmien tai hoitoyksiköiden perustamista. Usein naisia helpottaa se, että myös työntekijöinä on pelkästään naisia, joita vasten asiakas voi peilata itseään ja huomata eheämpiä tapoja olla nainen. Monilla päihteitä käyttävillä naisilla on kokemuksia miesten tekemästä väkivallasta, jolloin vain naisille suunnatuissa ryhmissä naiset uskaltavat puhua kaikista elämänsä alueista, ja ne koetaan turvallisempina kuin sekaryhmät. Sekaryhmissä toistetaan helposti hoitosuhteen ulkopuolisia valtarakenteita, ellei ryhmän vetäjä

huomioi asiaa erityisesti, ja miehet saattavat ottaa suuremman tilan kuin ryhmän naiset. (Lyden 2010, 8; Karttunen 2013a, 226–229.)

Palvelujärjestelmässä naiset pitäisi nähdä omana itsenään, ei vain äiteinä tai miesten kumppaneina; kaikilla naisilla ei ole lapsia tai parisuhdetta. Tärkeintä päihdeongelmaisten naisten kanssa työskentelyssä on kannustaa ja tukea naisen elämän kokonaisuutta. Samankaltaisista kokemuksista huolimatta, naisia ei voi kohdella yhtenäisenä ”luokkana” ja jättää huomiotta yksilölliset erot. Esimerkiksi 18-vuotias suonensisäisiä huumeita käyttävä elää hyvin erilaisessa todellisuudessa kuin 65-vuotias alkoholin suurkuluttaja. Merkittävä identiteetin ominaisuus voi olla myös seksuaalinen suuntautuminen, etnisuus tai asuinpaikka. (Lyden 2010, 8.)

Naistenkartano ry on 1920-luvulla perustettu valtakunnallinen kansalaisjärjestö, jonka tarjoamissa palveluissa naisnäkökulma huomioidaan päihdehoidossa. (Naistenkartano (2021). Naistenkartano ry:n toteuttama NOVAT-ohjelma on naisia valtaistava (engl. empowerment) nimenomaan naisten tarpeet huomioiva ehkäisevän päihdetyön malli. NOVAT on lyhenne sanoista ”naisen omat vaatteet” erotuksena kulttuurin määrittelemistä ”kiltin tytön vaatteista”. Heidän toteuttamassa ohjelmassa keskeisintä on vertaisryhmässä tapahtuva toiminta, joka perustuu naisten riippuvuuksien ehkäisyyn sekä teoriaan naisia valtaistavasta ryhmästä. Tavoitteena on auttaa naisia ottamaan vastuuta ja toteuttamaan haluamiaan muutoksia omassa elämässään. Vertaisryhmätoiminnan lisäksi ohjelmaan sisältyvät naisten riippuvuuksiin liittyvä tieto ja ammatillinen, naisia valtaistava päihdesosiaalityö. Ammatin ja vertaistuen yhdistelmään pohjautuva menetelmä vahvistaa hauraassa elämäntilanteessa olevien naisten vaikuttamismahdollisuuksia omaan elämäänsä. Toimintaan on mahdollista osallistua myös internetin kautta. (Palojärvi 2010, 10, 12; Kivipelto & Palojärvi 2018, 245, 249–251, 257.)

Kurosen (2004, 285–286) mukaan valtaistaminen liittyy feministisen sosiaalityön näkökulmasta naisserityisten kysymysten ja sosiaalisten ongelmien näkyville tuomiseen ja niistä keskusteluun suhteessa naisten yhteiskunnalliseen asemaan sekä toimintatapojen uudistamiseen.

Artikkelissa ”Päihdeettömyysryhmä osana vauvaperheille suunnattua päiväperhekuntoutusta” kerrotaan päiväperhekuntoutukseen osallistuvien äitien mahdollisuudesta osallistua viikoittain kokoontuvaan äitien päihdeettömyysryhmään, joka pohjautuu vankasti sukupuolisensitiiviseen työskentelyyn ja vertaistukeen. Päiväperhekuntoutus on tarkoitettu päihdeongelmien kanssa kipuileille ja siitä toipumassa oleville äideille ja heidän perheilleen heidän harjoitellessa elämään päihdeettöntä vauvaperheen arkea. Käsiteltyjä aiheita ovat olleet muun muassa naiseuteen liittyvät asiat, päihdeettömyys, parisuhde, väkivalta sekä naisten identiteetin vahvistaminen. Häpeästä ja syyllisyydestä sekä traumakokemuksista aiheutuneita tunteita on saatettu turruttaa päihdeiden käytöllä, joka ei ole poistanut tunteiden taustalla olevia syitä. Usein syyllisyys liittyy myös naisen äitiyteen, vauvan terveyteen ja yhteiskunnallisiin odotuksiin äidin kykyyn täyttää äitiyden velvollisuuksia. Tunteet voivat nousta esiin, kun äiti on päihdeettömänä, jolloin mahdollistuu tilaisuus käsitellä niitä vertaistuen avulla. (Äijälä 2014, 64, 68–69.)

Pelkästään naisille tai sukupuoleen kuulumattomille päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettu ohjelma Barcelonassa noudattaa yksilöllistä ja kokonaisvaltaista naisten erityistarpeisiin räätälöityä toimintatapaa pyrkimällä vastaamaan naisten huolenaiheisiin, odotuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Monialaisen työryhmän (lääkäri, sairaanhoitaja, kokemusasiantuntijat, sosiaalipedagogi, sosiaalityöntekijät, taiteilija, sosiaaliantropologi) lähestymistapa on feministinen ja intersektionaalinen (sukupuolen lisäksi ihmisen asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat muun muassa myös yhteiskuntaluokka, ikä, kansallisuus ja seksuaalinen suuntautuminen. THL, 2020c.) Haittojen vähentäminen ohella tavoitteena on ihmisoikeuksien toteutuminen, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja vaikutusmahdollisuuksien parantaminen sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsyn helpottaminen. (Shirley-Beavan ym. 2020.)

Naiserityisyys ei ole selitettävissä yhdellä tietyllä teoreettisella tai ideologisella suuntauksella tai tieteenalalla. Naiserityisyyttä ei voida pelkistää erillisten menetelmien, terapiasuuntausten tai asiakkaan ja työntekijän suhteen tasolle, vaan se on laaja-alaisempi lähestymis- ja toimintatapa. Päihdehoidon käytännöissä se tarkoittaa sukupuolen huomioivaa kokonaisvaltaista työtettä. (Karttunen 2013a, 239; 2019, 58.)

5.2 Millaisin sukupuolispesifisien keinoin naisten päihdeongelmiin pyritään vaikuttamaan?

Teoksessa ”Varjoja naiseudessa” (2013a, 237) Karttunen esittää nais erityisen päihdetyön edellyttävän luopumista päihdepalveluiden sukupuolineutraaliudesta ja käyttämään sen sijaan sukupuolisen-sitiivistä työtettä., esimerkiksi puhumalla mieluummin naisen elämänhistoriasta, sosiaalisista suhteista ja tunteista kuin vaikkapa työnteosta.

Päihteitä käyttävien äitien kanssa tehtävässä työssä menetelmiä tärkeämpää on olla aidosti läsnä; äidit vaistoavat, milloin heitä kunnioitetaan ihmisinä ja kokevat olevansa arvokkaita teoistaan huolimatta. Parhaimmillaan työntekijän ja asiakkaan välinen suhde mahdollistaa äideille eheyttävän kokemuksen ja turvallisen kiinnepohdan. (Boelius 2010, 20.) Myös Salovaara (2019b) esittää, että naiset tulisi huomioida ja kunnioittaa heidän erilaisuuttaan myös palveluissa. Nais erityisyys on naistapaisuuden hyväksymistä ja tukemista, mikä tarkoittaa sen tiedostamista, että sukupuoli (gender) on kulttuurisissa suhteissa tuotettua ja ylläpitävää toimintaa. Esimerkki onnistuneesta nais erityisestä lähestymistavasta on Vanajan avovankilassa toteutettu VINN-toimintaohjelma, jonka avulla tarkastellaan kattavasti naisten arkea ja olosuhteita ennen vankeusrangaistusta ja motivoidaan heitä muutokseen.

Naisille suunnatun päihdetyön muotoja ovat esimerkiksi tiedotus, keskustelu sekä yksilö- perhe- ja ryhmähoidot. Työssään työntekijöiden tulisi ottaa puheeksi muun muassa seksuaalisuus, raskaus, ehkäisy ja lapset (kuka hoitaa käyttökäsojen aikana, lastensuojelun asiakkuus/tarve) sekä väkivalta.

Myös identiteettiin, tunteisiin ja vanhemmuuteen liittyviä teemoja on hyödyllistä käsitellä. Naisten päihteiden käytön taustalla masennus, ahdistuneisuus ja kaksoisdiagnoosit ovat yleisiä. Päihteet vaikuttavat naisen elimistössä voimakkaammin kuin miehen, jolloin päihdehaitat ja -riippuvuus kehittyvät naisille yleensä nopeammin kuin miehille. (Lyden 2010, 7, 9.)

Äideille suunnatun päihdekuntoutusryhmän tavoitteena on tukea äitejä uusien näkökulmien löytämiseen elämäntilanteeseensa ja päihdeettömyyteen. Ensisijaista on, että äidit alkavat itse tiedostaa heille merkityksellisiä asioita. Vertaistuki on tärkeää ryhmälle ja sen toimivuudelle; omien kokemusten jakaminen ja toisten samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien äitien kuuleminen ovat olennaisia sekä

yksilön että ryhmäprosessin kannalta. Ryhmämuotoinen tuki tarjoaa mahdollisuuden tulla kohdatuksi omana itsenään, ja antaa keinoja myös tulevaisuuden elämäntilanteisiin. (Äijälä 2014, 70, 75.)

Kirjallisuuskatsauksen pohjalta tehdyssä artikkelissa Shirley-Beavan ym. (2020) korostavat naisten yksityisyyttä suojaavien, pelkästään naisille tarkoitettujen tilojen ja palvelujen välttämättömyyttä ennen kaikkea naisten turvallisuuden vuoksi. Naisten osallistuminen päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettujen palvelujen suunnitteluun ja toimintaan lisää tietoisuutta naisten tarpeista. Keskeisimpiä esteitä naisten palveluihin pääsemiselle ovat leimaantumisen pelko, rakenteellinen ja sukupuoleen perustuva väkivalta, kriminalisointi ja naisille suunnattujen palvelujen puute. Myös vertaistuellalla on tärkeä rooli naisten palveluihin pääsyssä.

Yhteenvedossa biopsykososiaalisista sukupuolieroista alkoholin käytön häiriössä todetaan, että päihdeongelmien psykoterapeuttisessa hoidossa naisspesifinen hoito on tehokasta silloin, kun niihin sisältyy nais erityinen ulottuvuus. Keskeisiä tekijöitä naisten päihdeongelmien kehittymisessä ovat stressi, traumat, masennus sekä negatiiviset kokemukset ja tunteet, jolloin niistä selviäminen johtaa usein päihteiden käyttöön. Tämän huomioiminen auttaa ymmärtämään sukupuolierojen merkityksen naisten päihdeongelmien hoidossa ja toipumisessa. Naisille, joille tukea antavat sosiaaliset verkostot ovat erityisen tärkeitä päihteettömyyden ylläpitämisessä tarvitaan erilaisia toimenpiteitä, kuten puhelimen välityksellä annettavaa neuvontaa. (Holzhauer, Cucciare & Epstein 2020.)

Palojärvi (2009) on tutkinut lisenssiaatin työssään vertaistuen merkitystä varhaisvaiheen päihdesosiaalityössä. Tulostensa perusteella Palojärvi (2009, 92–93) kannustaa ammattilaisia ja vertaisryhmien taustaorganisaatioita kehittämään yhdessä palveluitaan täydentämään entistä enemmän toisiaan. Vertaisryhmien ja ammattilaisten yhteistyöllä voidaan nostaa paremmin esiin naiskuntoutujien kokemukset kehitettäessä työmenetelmien vaikuttavuutta.

Sugarman ym. (2020, 636, 645) ovat kehittäneet päihdeongelmiaisille naisille suunnatun verkkopohjaisen psyko-koulutusohjelman. Ohjelma käsittelee yleisimpiä naisten päihdehoitoon sisältyviä tekijöitä, kuten traumoja, samanaikaisia psykiatrisia häiriöitä, suhteita lapsiin ja läheisiin kumppaneihin

sekä fyysistä terveyttä, jotka vaikuttavat heidän hoitotuloksiinsa. Ohjelmaan osallistuneet naiset korostivat keskustelun tärkeyttä muun muassa traumaista ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Internetin välityksellä tarjottu apu voidaan räätälöidä vastaamaan päihteitä käyttävien naisten tarpeita ja tarjota yksilöllinen vaihtoehto, joka voi korvata päihdehoito-ohjelmissa hallitsevana olevaa ryhmähoitoa. Digitaalinen interventio on tarpeellinen ratkaisu myös niille naisille, jotka eivät ole valmiita etsimään perinteisiä palveluita leimautumisen tai sosiaalisten pelkojen vuoksi tai joilla ei ole lastenhoitoapua tai kulkemismahdollisuutta.

Naistenkartanon toteuttaman NOVAT-mallin avulla vahvistetaan naisten itseluottamusta ja itsearvostusta, lievetään negatiivisia tunteita ja tuetaan naisia työstämään suhdetta itseensä. Lähtökohtana on, että erilaisten ongelmien hyväksyminen, myötätunto itseä kohtaan ja omiin voimavaroihin tutustuminen auttaa pääsemään irti syyllisyyden ja häpeän tunteista sekä haitallisista toimintatavoista. Samalla opetellaan uusia toiminta- ja käyttäytymistapoja omista ihmissuhteista. Kokoontumisten ulkopuolella naiset tekevät myös oppimistehtäviä, joita käsitellään ryhmätapaamisissa. NOVAT-ohjelmalla on tuotettu positiivisia tuloksia, koska ryhmät eivät ole olleet vain oma-apuryhmiä, vaan ne ovat perustuneet strukturoituun malliin ja ohjaukseen. Vertaisryhmissä naisilla on ollut mahdollisuus keskustella ja pohtia omia tunteitaan ja elämän tavoitteitaan. Naiset ovat kokeneet tunnistavansa omat tarpeensa ja kykenevänsä vaikuttamaan omaan elämäänsä aiempaa paremmin. Vertaisryhmiin osallistuminen kohensi myös naisten itseluottamusta ja itsetuntoa. (Kivipelto & Palojärvi 2018, 250–251, 256–257.)

Naisten päihdehoidossa merkittävää on työntekijöiden kyky kohdata naiset arvostavalla ja kunnioittavalla tavalla mahdollistaen heille kokemuksen siitä, että he ovat itsenään riittävän hyviä ja osaavia. Yhteisöhoitossa saatavan tuen ja palautteen avulla voidaan peilata omaa mieltä, tunteita ja kokemuksia. Tämä saattaa vaikuttaa myönteisesti niihin tilanteisiin, joissa naiset ovat yleensä turvautuneet päihteiden käyttöön. (Karttunen 2020c, 79-80.)

Naiserityisyyden huomioon ottaminen ei tarkoita ainoastaan naisille perustettuja asianmukaisia palveluja, vaan myös nykyisen käytännön ymmärtämistä ja näkyväksi tekemistä. Naiserityisyyden huomioiminen sosiaalipalveluissa, päihdekuntoutuksessa ja rikosseuraamuksissa perustuu ymmärryksen,

kunnioituksen ja turvallisuuden varaan. Traumojen vaikutusten ymmärtäminen edellyttää psykososiaalista lähestymistapaa ja sen laajentamista myös arkeen. Kunnioitus kehittyy vuorovaikutuksessa työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisissa ja turvallisuus ymmärryksen ja kunnioituksen seurauksena. Turvallisuus tarkoittaa ympäristöä, joka mahdollistaa traumaattisten kokemusten käsittelyn ja tunteiden ilmaisun. (Salovaara 2019b.)

Kotiin jalkautuvan päihdetyön kehittämisen perustana on ollut yksin kotona asuvien 65–71-vuotiaiden päihdeongelmaisten naisten haastatteluissa ilmenneet seikat; eristäytyminen kotiin, avun saamisen hankaluus ja toive kotiin tuodusta päihdetyöstä. Naiset tunsivat häpeää ja syyllisyyttä juomisestaan, jonka lisäksi myös sosiaalisten tilanteiden pelko ja liikuntarajoitteisuus estivät avun hakemista. Päihdetyön jalkautuminen kotiin on ensisijaista silloin, kun asukkaalla ei ole mahdollista poistua kodistaan. Jalkautuvan päihdetyön mallissa yhdistyvät sekä gerontologinen että päihdetyö ymmärryksen sukupuolen merkityksestä. Mallissa käytetään eri menetelmiä; kotikäyntejä, moniammatillista verkostotyötä, palveluohjausta sekä yhteistyötä läheisten ja kolmannen sektorin kanssa. Keskeisintä mallissa on työskentely asiakkaan kotona sekä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen kohtaaminen. Malli soveltuu esimerkiksi pienille paikkakunnille, joissa päihdetyö on osa aikuissosiaalityötä. (Vesa, Orjasniemi & Skaffari 2017.)

Naiserityisyyteen liittyvissä päihdetutkimuksissa on nostettu esille ongelmallisuus nais erityisyyden syvällisemmästä sisällöstä liittyen käsitteisiin, teoriaan ja menetelmiin epäselvyyteen. Huomattava on myös, että kaikki naiset eivät tarvitse nais erityisiä palveluja ja että ne eivät auta kaikkia naisia. Naiserityisistä menetelmistä näyttäisivät hyötyvän erityisesti asunnottomat, mielenterveysongelmaiset ja väkivallan uhriksi joutuneet naiset. Tärkeää olisi arvioida jokaisen naisen kohdalla yksilöllisesti palvelun ja tuen tarpeen hyödyllisyyttä, jolloin nähtäisiin, onko naiselle enemmän apua perinteistä, molemmille sukupuolille suunnatusta vai nais erityisestä palvelusta. (Karttunen 2019b, 53.) Myös päihteitä käyttävistä raskaana olevista naisista tehdyssä tutkimuksessa havaittiin yksilöllinen suhtautumistapa paremmaksi lähestymistavaksi kuin "yksi koko sopii kaikille" tapaan. (Shirley-Beavan ym. 2020.) Tarvitaan lisätutkimuksia myös siitä, edistääkö vain naisille tarkoitettujen päihdehoitojen saatavuus hoitoon sitoutumista. (McCrary, Epstein & Fokas 2020.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineiston perusteella näyttää siltä, että sukupuolen merkitystä ei päihdetyössä huomioida riittävästi, eikä arvioida sukupuolen vaikutuksia päihdeongelmien syntyyn, päihdetyön sisältöihin ja sen vaikuttavuuteen. Tulosten pohjalta sukupuoli vaikuttaa monin tavoin päihderiippuvuuden syntyyn, päihdeongelmiin, päihdehoitoon ja sen vaikuttavuuteen. Nais erityisestä päihdehoidosta käydään kansainvälistä keskustelua ja vertaillaan tutkimustuloksia, mutta erityisesti naisille suunnattuja päihdehuollon palveluita on Suomessa vielä vähän. Tulokset osoittivat sen, että tarvitsemme lisää suomalaista tutkimusta erityisesti naisille suunnatusta päihdetyöstä ja -hoidosta, koska muissa kulttuureissa tehdyt tutkimustulokset eivät ole suoraan siirrettävissä suomalaiseen yhteiskuntaan.

Päihteiden käytöstä irtautumisvaiheessa identiteetti kriisiytyy, jolloin myös naisten kokemukset leimautumisesta ja arvottomuudesta ulkopuolisuudesta, toiseudesta ja erilaisuudesta konkretisoituvat. Haasteena on itsensä ja päihteiden käytön aiheuttaman syyllisyyden ja häpeän tunteiden, päihdekuvioissa tapahtuneiden menetysten, pahoinpitelyjen ja niihin liittyvät tunteiden kohtaaminen. Myös lapsuusajan käsittelemättömät traumaattiset kokemukset voivat nousta pintaan pelottavina. Näiden asioiden läpikäymiseen naiset tarvitsevat paljon tukea ja sellaisia tiloja, joissa heillä on mahdollisuus luoda suhteita uudelleen ja työstää identiteettiä säröilyttäneitä kokemuksiaan, koska suhde valtakulttuuriin, omaan sukupuoleen ja läheisiin ihmissuhteisiin on usein katkonainen. Tunnettyöskentely, sosiaalisten suhteiden eheyttäminen, kuntoutus ja onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä elämän mielekkyyden rakentajia, jotka vahvistavat ja eheyttävät ihmisen suhdetta itseän. (Väyrynen 2007, 202; McCrady, Epstein & Fokas 2020)

Karttusen (2020) tutkimuksen kohteena oleva yhteisö on tarkoituksella valittu hoitomuoto. Naisten yhteisössä keskeistä on arjen rutiinien noudattaminen sekä psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden varmistaminen. Tärkeää on myös yhdessä toimiminen, jolloin naiset saavat kokemuksen kykenevänsä toimimaan eri tilanteissa, ilman tunnetta psyykkisestä hajoamisesta. Keskeistä on myös työntekijöiden pysyminen rauhallisina, tilanteiden sanoittaminen ja normalisoiminen sekä nykyhetkeen keskit-

tyminen. (Karttunen 2020c, 81.) Myös Äijälä (2014, 67) on liittänyt päiväperhekuntoutukseen yhteisösosiaalityön, koska ryhmässä opetellaan muiden kanssa olemista ja muodostetaan pitkään kestävä, viikoittain kokoontuva yhteisö.

Tässä tutkimuksessa tuli esille se, että päihdeongelmista kärsivä nainen on kokenut usein miesten taholta sekä fyysistä, psyykkistä että seksuaalista hyväksikäyttöä, jonka vuoksi kuntoutuminen seka-ryhmissä ei ole tarkoituksenmukaista, eikä hyödytä naista. Seka- ja miesvaltaisissa ryhmissä naisen on vaikea ottaa puheeksi hyväksikäyttöön, naiseuteen tai äitiyteen liittyviä kokemuksiaan. Näissä ryhmissä naiset alistuvat helposti rooleihin ja asenteisiin, jotka voivat heikentää heidän toipumistaan. Sen sijaan naisyhteisöiden on todettu mahdollistavan naisille paremmat mahdollisuudet pohtia ja tarkastella omia kokemuksiaan omana itsenään. Tutkimuksen tuloksissa tuli viitteitä siitä, että naisilla päihdeongelmiin ja leimaantumiseen vahvasti liittyvä häpeä ja syyllisyys ovat usein hoitoon hakeutumisen esteinä. Yhteiskunnan sukupuolistuneet rooliodotukset, normit ja naisten kokemus siitä, kelppaako hän ja onko hän riittävän hyvä vaikuttavat myös toipumiseen päihdeongelmasta. (Karttunen 2020c, 82).

Syyllisyyden, häpeän ja traumojen käsittely edellyttävät naisten päihdehoidolta turvallisia ja tasapainottavia rakenteita sekä myötäelämistä ja ymmärrystä ilmaisevaa vuorovaikutustapaa. Naiset tarvitsevat toivon näkökulmaa ja kokemuksia siitä, että heidän mahdollisuuksiinsa ja kykyihinsä uskotaan. Päihdeongelmasta toipumisen keskiössä ei ole vain päihteiden käytön lopettaminen, joka on vasta alku uudelleen elämälle. Toipuminen tapahtuu sosiaalisissa suhteissa, joissa naiset saavat kokea arvostusta, hyväksyntää ja kunnioitusta, ja joissa he voivat rakentaa suhdetta myös itseensä. Myös sosiaalityön tulee tukea näitä suhteita ja niiden kehittymistä sekä tarjota kiinnipitäviä ympäristöjä. (Karttunen 2020c, 82.)

Huomattava on myös se seikka, etteivät kaikki naiset tarvitse nais erityisiä palveluja ja etteivät ne ole avuksi kaikille naisille. Nais erityisistä menetelmistä näyttäisivät kuitenkin hyötyvän erityisesti mielenterveysongelmaiset, asunnottomat ja väkivaltaa kokeneet naiset. Kuitenkin keskeistä olisi arvioida palvelun ja tuen tarpeen hyödyllisyyttä yksilöllisesti kunkin naisen kohdalla. Näin saataisiin selville, onko naisille enemmän apua nais erityisestä vai perinteistä, molemmille sukupuolille suunnatuista palveluista. (Karttunen 2019b, 53.)

Jatkotutkimusaiheina voisivat olla, tiedostetaanko naisille kohdistetuissa päihdepalveluissa nais erityinen lähestymistapa, toteutetaanko sitä ja miten se näkyy käytännöissä.

7 LÄHTEET

Boelius, T. (2010) Äitiys ja päihheet. Teoksessa H. Lydén (toim.), Naisten kanssa tehtävä päihdetyö. Helsinki. Paino Paintek Oy, 19–21. Haettu sivustolta:

<https://paihdelinkki.fi › nais erityinen-paihde tyo › naiste...>

Granfelt, R. (2020) Vailla kotia – Asunnottomuuden tutkimusta naisten parissa. Julkaisussa L. Lehtonen, R. Granfelt & P. Azeem, (toim.) Kohti kotia ja turvaa. Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-Säätiö: Grano, 18–26. Haettu sivustolta:

https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/12/Kohti_ko-tia_ja_turvaa-pdf-versio-sivut.pdf

Holzhauser, C., Cucciare, M. & Epstein, E. (2020) Sex and Gender Effects in Recovery From Alcohol Use Disorder. Alcohol Res. 2020; 40 (3): 03. Haettu sivustolta:

[10.35946 / arcr.v40.3.03](https://doi.org/10.35946/arcr.v40.3.03)

Jokinen, E. (2005) Aikuisten arki. Helsinki. Gaudeamus.

Karttunen, T. (2013a) Nais erityisen työtteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa E. Virokannas & S. Väyrynen (toim.) Varjoja naiseudessa. Kuopio. UniPress, 220–246.

Karttunen, T. (2019b) Nais erityistä päihdehoitoa. Etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen nais yhteisöstä. Haettu sivustolta:

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7839-6>

Karttunen, T. (2020c) Naiset tarvitsevat kokonaisvaltaista päihdehoitoa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 28(1), 77–84. Haettu sivustolta:

<https://doi.org/10.30668/janus.85766>

Keskinen, S. (2004) Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa R. Granfelt, M. Kuronen, L. Nyqvist & P. Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Juva. PS-Kustannus, 19–45. 1.

Kirjallisuuskatsaus. Jyväskylän yliopiston Koppa, 2020. Haettu sivustolta:

<https://koppa.jyu.fi › ... › Tutustu aiheeseesi>

Kivipelto, M. & Palojärvi, H. (2018) NOVAT-ryhmät naisten valtaistumisen tukena. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. DIAK. Työelämä 13, 245–260. Haettu sivustolta:

[Diak Työelämä 13 verkko.pdf \(4.904Mt\)](#)

Kuronen, M. (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista, feministisiä näkökulmia empowermen-ttiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa R. Granfelt, M. Kuronen, L. Nyqvist & P. Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Juva. PS-Kustannus, 277–296.

Kuronen, M. (2009) Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola & T. Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Juva. PS-Kustannus, 111–130.

- Lempinen, I., Rouninoja, K. & Äijälä, S. (2014) Päihdetyö ja naiset. Johdantoluku: Huumeita käyttävät naiset. Julkaisussa T. Orjasniemi (toim.) Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä – kohdeilmiöitä, menetelmiä, strategioita ja rajapintoja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 57. Rovaniemi, 13–23. Haettu sivustolta:
[Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä_C57_Orjasniemi_Tarja \(2\) PDFA.pdf \(1.632Mt\)](#)
- Lempiäinen, K. (2003) Sosiologian sukupuoli. Tampere. Vastapaino.
- Liljeström, M. (1996) Sukupuolijärjestelmä. Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 111–138.
- Lydén, H. (2010) Naiset ja päihteet. Teoksessa H. Lydén (toim.) Naisten kanssa tehtävä päihdetyö. Helsinki. Paino Paintek Oy, 7–9. Haettu sivustolta:
<https://paihdelinkki.fi> › nais erityyinen-paihdetyo › naiste...
- McCrary, B. S., Epstein, E. E., & Fokas, K. F. (2020) Treatment interventions for women with alcohol use disorder. Alcohol Research: Current Reviews, 40(2), 1–18. Haettu sivustolta:
<https://doi.org/10.35946/arcr.v40.2.08>
- Mäkelä, P. (2018) Miten käyttötavat ovat muuttuneet? Teoksessa P. Mäkelä, J. Härkönen, T. Lintonen, C. Tigerstedt & K. Warpenius (toim.) Näin Suomi juo: suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Helsinki. THL, 26–38. Haettu sivustolta:
[THL_TEE029_2018.pdf \(4.140Mt\)](#)
- Naistenkartano (2021) Usein kysytyt kysymykset. Haettu sivustolta:
<https://www.naistenkartano.com> › usein-kysytyt-kysym...
- Naistenkartano (2021). Haettu 13.5.2021. Haettu sivustolta:
<https://www.naistenkartano.com> › naistenkartano
- Nätkin, R. (2006) Kulttuurisista merkityksistä hoidon tutkimukseen. Teoksessa R. Nätkin (toim.) Pullo, pillerit ja perhe. PS-kustannus, 5–21.
- Orjasniemi, T. (2014) Johdantoluku. Julkaisussa Orjasniemi, Tarja (toim.) Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä – kohdeilmiöitä, menetelmiä, strategioita ja rajapintoja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 57. Rovaniemi, 5–11.
[Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä_C57_Orjasniemi_Tarja \(2\) PDFA.pdf \(1.632Mt\)](#)
- Palojärvi, H. (2010) Ennaltaehkäisevä päihdetyö naisten parissa. Teoksessa H. Lydén (toim.) Naisten kanssa tehtävä päihdetyö. Helsinki. Paino Paintek Oy, 10.
- Palojärvi, H. (2012) Pohdintaa naisen avuntarpeesta ja tuen saamisesta suomalaisessa päihdetyössä. Teoksessa M. Strömberg-Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. PS-Kustannus, 103–124.

Petreliaus P. & Auvinen A. (2005) Sosiaalityöntekijän muistot sukupuolen jäsentäminä subjektivoitumistarinoina. Teoksessa M. Satka, A. Pohjola & M. Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä. Minerva Kustannus Oy, 171–197. Haettu sivustolta: [https://jyx.jyu.fi > bitstream > handle](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle)

Petreliaus, P. (2005) Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalityössä. Tulkintoja naistryöntekijöiden muistoista. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, 11, 52. Haettu sivustolta: [https://jyx.jyu.fi > handle > Petreliaus paivi_ekirja](https://jyx.jyu.fi/handle/Petreliaus_paivi_ekirja)

Saarnio, P. (2002) Miehet ja naiset päihdehoidossa: kolme empiiristä tutkimustulosta. Yhteiskuntapolitiikka 67 (3), 269–273.

Salminen, A. (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto, 4–5. Haettu sivustolta: [https://www.univaasa.fi > isbn_978-952-476-349-3](https://www.univaasa.fi/isbn_978-952-476-349-3)

Salovaara, U. (2019a) Rikoksista tuomitut naiset: Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Haettu sivustolta: [https://jyx.jyu.fi > handle](https://jyx.jyu.fi/handle)

Salovaara, U. (2019b) Haaste. Päihteet ja nais erityisyys. Julkaistu 5.12.2019. Haettu sivustolta: [https://www.haaste.om.fi > lehtiarkisto > haaste42019](https://www.haaste.om.fi/lehtiarkisto/haaste42019)

Shirley-Beavan, S., Roig, A., Burke-Shyne, N., Daniels, C. & Csak, R. (2020) Women and barriers to harm reduction services: a literature review and initial findings from a qualitative study in Barcelona, Spain. Harm Reduction Journal volume 17, artikkelinnumero 78 (2020). Haettu sivustolta: [\[HTML\] biomedcentral.com](https://www.biomedcentral.com)

Sugarman, D.E., Meyer, L.E., Reilly, M.E. & Greenfield, S.F. (2020) Gender-Specific Intervention for Women with Substance Use Disorders. Journal of Women's Health Julkaistu vol. 29, numero 5: 13. 05.2020, 636-646. Haettu sivustolta: <http://doi.org/10.1089/jwh.2018.7519>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021a) Keskeiset käsitteet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Haettu sivustolta: [https://thl.fi > ehkaiseva-paihde-tyo > keskeiset-kasitteet](https://thl.fi/ehkaiseva-paihde-tyo/keskeiset-kasitteet)

THL (2021b) Keskeiset käsitteet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Haettu sivustolta: [https://thl.fi > ehkaiseva-paihde-tyo > keskeiset-kasitteet](https://thl.fi/ehkaiseva-paihde-tyo/keskeiset-kasitteet)

THL (2021c) Intersektionaalisuus ja sukupuoli. Haettu sivustolta: [https://thl.fi > web > intersektionaalisuus-ja-sukupuoli](https://thl.fi/web/intersektionaalisuus-ja-sukupuoli)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 103, 117, 123–125, 133, 140.

Vesa, E., Orjasniemi, T., & Skaffari, P. (2017) Ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten tuen tarpeet ja kotiin jalkautuvan päihde-työn mallin kehittäminen. Gerontologia, 31(1), 23–37. Haettu sivustolta: <https://journal.fi/gerontologia/article/view/61050>

Väyrynen, S. (2007) Usvametsän neidot, tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Haettu sivustolta:

ulapland.fi

Warpenius, K. & Mäkelä, P. (2018) Mikä on kirjan anti alkoholihaittojen ehkäisylle? Teoksessa P. Mäkelä, J. Härkönen, T. Lintonen, C. Tigerstedt & K. Warpenius (toim.) Näin Suomi juo: suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Helsinki. THL, 258–267. Haettu sivustolta:

[THL_TEE029_2018.pdf \(4.140Mt\)](#)

Äijälä, S. (2014) Päihteettömyysryhmä osana vauvaperheille suunnattua päiväperhekuntoutusta. Julkaisussa T. Orjasniemi (toim.) Moniammatillisen päihdetyön käytäntöjä kehittämässä – kohdeilmiöitä, menetelmiä, strategioita ja rajapintoja. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 57. Rovaniemi, 64–78. Haettu sivustolta:

ulapland.fi